

ירובעל

פרק ו'

- אם בחוקותי תמאסו, וזרעתם לריק זרעכם, ואכלוהו אויביכם ● זעקו על אודות מדין, וישלח איש נביא ● השם עמך גבור החיל ● לך בכוחך זה והושעת את ישראל ● עשה לי אות שאתה מדבר עמי ● נחץ מזבח הבעל ● ירובעל ●

(א) וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל הָרַע בְּעֵינֵי הַשֵּׁם - ומהו הרע? כפי שמספר הנביא לקמן, חטאו ועבדו את הבעלים. עבדו עבודה זרה.

ומהם הבעלים?

בעל הוא מלשון בעלות. עבדו לשרי מעלה שהם בעלי כוחות הטבע. ומדי דברנו בחטאי הראשונים נשוב ונזכיר את גדלותם. כי כל עבודתם את הבעלים, היה רק כדי להביא להם מזל טוב¹. ועם כל עבודתם את הבעלים לא עזבו את השם ואת תורתו ומצוותיו, כפי שיוכח לקמן. ונשוב ונדגיש - כי לא כל העם עבד את הבעלים, ואף לא חלק גדול מן העם, אלא יחידים עבדוהו. אלא שהעם נענש על חטאי היחיד, מדין הערבות, ומפאת הברית שכרת עמם משה בערבות מואב.

קודם שנלמד את סיפור הנביא על הפורענות שבאה על ישראל, נלך לעיין בדברי התורה את העונש אותו היא מייעדת לעוברים על דברי השם.

¹ נוכל להבין זאת, כאשר נתבונן בנו. כאשר איננו חשים בטוב אנו פונים לדרוש ברופאים. מדוע? וכי לא נדע כי השם פעל כל זאת? הלא נדע כי הבורא מוחץ ומרפא, ומדוע לא נפנה ישר לאדון הכל?

חוסר בטחון זה, דומה לחטאי אותם דורות, בעבדן את הבעלים. כי כל עבודת הבעלים היתה להסיר מעליהם את המזיקים, ולהביא עליהם מזל טוב.

ההבדל היחיד ביננו לבנים הוא, כי התורה התירה להסתייע ברופא כדי להתרפאות, אולם אסרה את עבודת הבעלים.

מהי הפורענות המגיעה על חטא עבודה זרה? מהו העונש אשר יבוא על אי עבודת האלוקים בכל לב?

דבר זה אנו אומרים פעמיים בכל יום. בקריאת שמע. וכך מצוה אותנו תורתנו הקדושה ואומרת. וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ תִשְׁמָעוּ אֵל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אֶנְכִי מִצְוֶה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת הַשֵּׁם אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. כלומר, אם נשמע ונעבוד את השם בלב שלם, ולא ניטה אחרי אלוהים אחרים, או אז, וְנָתַתִּי מְטַר אֶרְצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמְלַקוֹשׁ, וְאֶסְפַּתְּ דָגָנְךָ וְתִירְשֶׁךָ וְיִצְהַרְךָ, אז נאסוף את תבואתנו שלנו, ולא יעשקוה זדים. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְבְהֵמְתֶךָ וְאֶכְלֶתְּ וְשָׂבַעְתָּ.

וממילא נבין כי אם נעבוד גם אלוהים אחרים, ולא נעבוד את א-לוקינו בכל לבנו, הרי שתגובת האלוקים לא תאחר מלבוא כפי שאכן אירע - וַיִּתְּנֵם הַשֵּׁם בְּיַד מֶדִיָּן שְׁבַע שָׁנִים. (א) וַתֵּעַז יַד מֶדִיָּן עַל יִשְׂרָאֵל - עד כדי - מִפְּנֵי מֶדִיָּן עָשׂוּ לָהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַמְּנַהְרֹת אֲשֶׁר בְּהָרִים - שהרי, כפי שמספר הנביא בפסוקים הבאים, מטרת המדינים לא היתה לכבוש את ישראל תחת ידיהם, אלא להשחית את הארץ, ועל כן הוצרכו ישראל להציל את רכושם ויבולם מפני מדין.

על כן עשו להם את המנהרות אשר בהרים, מנהרות, מלשון אור ונהרה. כאשר היו רואים את המדינים מופיעים עליהם, מיד היו משיאים משואות בראשי ההרים², כדי לאותת לכל יושבי הארץ כי המדינים באים, למען יזדרזו להחביא ולהימלט מפני מדין.

כמו כן עשו - וְאֶת הַמְּעָרוֹת - להתחבא שם - וְאֶת הַמְּצֻדוֹת - הם ערי מבצר להגן על תבואתם ורכושם מפני מדין.

ומדוע הוצרכו לכל זאת?

מפני - (א) וְהָיָה אִם זָרַע יִשְׂרָאֵל, וְעָלָה מֶדִיָּן וְעַמְלֵק וּבְנֵי קְדָם וְעָלוּ עָלָיו. (ב) וַיַּחֲנוּ עֲלֵיהֶם, וַיִּשְׁחִיתוּ אֶת יְבוּל הָאָרֶץ עַד בּוֹאֵךְ עֵזָה, וְלֹא יִשְׁאִירוּ מַחֲיָה בְּיִשְׂרָאֵל, וְשָׁה וְשׂוֹר וְחַמּוֹר. (ג) כִּי הֵם וּמִקְנֵיהֶם יַעֲלוּ וְאֶהְלִיחֶם, וּבָאוּ כְּדֵי אֲרֵבָה לְרֵב, וְלָהֶם וּלְגַמְלֵיהֶם אֵין מִסְפָּר, וַיָּבֵאוּ בְּאֶרֶץ לְשַׁחֲתָהּ.

² הראשונים שראו היו מדליקים מדורות ואבוקות על ראש ההר, ומכבים ומבעירים אותם ע"פ סימן מוסכם. היושבים על ההר שמולם היו גם הם משיאים משואות, עד שכל האזור היה כאבוקת אש.

- וכל כך הצרו לישראל, והשחיתום עד כדי - וַיִּדַל יִשְׂרָאֵל מְאֹד - נעשה דל ועני - מִפְּנֵי מִדְּיָן וַיִּזְעֻקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הַשֵּׁם - עם ישראל זועק לקב"ה, לכאורה באה הצרה עד תכליתה, ועוררה את ישראל.

אולם, על מה זעקו ישראל? מה היתה מטרת תפילתם?

(ו) וַיְהִי כִּי זָעַקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הַשֵּׁם עַל אֲדוֹת מִדְּיָן - ישראל תחת לפשפש במעשיהם, חלף שיבינו כי אין מקרה בעולם, ופורענות זו הגיעה עליהם בעקבות חטאיהם, זָעַקוּ אֶל הַשֵּׁם עַל אֲדוֹת מִדְּיָן. זעקו על הפורענות, התרעמו על שמסרם השם ביד מדין. כעסו כביכול על שעזבם השם יתברך, ומסרם ביד המקרה.

לא היתה זו תפילה אל השם. לא היה כאן רצון לשוב ולהתקרב אל הבורא שעזבוהו. רק צעקה על ייסוריהם. זעקה על אודות מדין.

ברם, כיצד ניתן להושיע את ישראל, אם אין הם מכירים בחטאם?

לכן - (ז) וַיִּשְׁלַח הַשֵּׁם אִישׁ נְבִיא אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל - ונביא זה היה פינחס. ונשלח להוכיחם - וַיֹּאמְרוּ לָהֶם - כי לא נמסרו ביד המקרה, אלא זו תוצאה מכוונת של מעשיהם.

בה אמר השם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, אֲנֹכִי הֶעֱלִיתִי אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם, וַאֲצִיא אֶתְכֶם מִבְּיַת עַבְדִּים. (ח) וַאֲצִל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם, וּמִיַּד כָּל לְחָצִיקֶם, וַאֲגַרְשׁ אֹתָם מִפְּנִיכֶם, וְאֶתְנָה לָכֶם אֶת אֶרֶץ.

ראיתם את אותותי ואת כוחי, במצרים וארץ כנען. על כן היה עליכם לדעת כי אין אלוקים בלתי, ואין כוח לשום נברא, להרע או להיטיב ללא רשות מאת הבורא ברוך הוא. לפיכך - (ט) וַאֲמַרְהָ לָכֶם אֲנִי הַשֵּׁם אֱלֹהֵיכֶם לֹא תִירְאוּ אֶת אֱלֹהֵי הָאֲמֹדִי אֲשֶׁר אַתֶּם יוֹשְׁבֵי בְּאֶרֶץ - לא היה עליכם לעבוד לבעלים - וְלֹא שָׁמַעְתֶּם בְּקוֹלִי.

הוכיחם הנביא. הוברר להם לישראל כי חטאו, ועל חטאיהם נפרע מהם הקב"ה. כעת נפתח שער לעוררם לשוב אליו.

מיד - (י) וַיָּבֵא מֶלֶאךָ הַשֵּׁם³ וַיֹּשֶׁב תַּחַת הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בְּעַפְרָה אֲשֶׁר לְיוֹאֵשׁ אָבִי הָעֶזְרִי, וַגִּדְעוּן בְּנֵי חֲבַט חָטִים בְּגַת.

³ זהו מראה נבואה.

מדוע לא עשה זאת יואש בעצמו? למה לא דש כדרך הדשים, לדוש עם בהמה? מפני מה לא עשה זאת בגורן מקום כינוס התבואה?

לְהַנִּים מִפְּנֵי מִדְּיָן - מפני שרצה להטעות את המדינים, אם וכאשר יבואו. רצה להבריח ולמלט את מעט התבואה שנשארה מפני מדין, על כן חבטה בגת - מקום עשית היין, כדי שלא יבואו לחפש שם. משום כך, לא נתן גדעון לאביו לחבוט. כך אמר לו, אבא, זקן אתה, ואם יבואו המדינים אין לך כח לנוס, תן לי ואני אחבוט.

מפני מה התגלה המלאך דוקא לגדעון? במה זכה גדעון, מכל שבטו ומכל ישראל, לנבואה זו?

כיון שגילה גדעון תעצומות נפשו בכיבוד אביו, נבחר להושיע את ישראל, ולהחזירם לכבד את אביהם שבשמים. לכן - (ב') וַיֵּרָא אֱלֹהֵי מְלָאךְ הַשָּׁם וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי הַשָּׁם עִמָּךְ גְּבוּר הַחַיִּל.

כאן מתפתח ויכוח מעניין עד מאד, בין גדעון למלאך - (ג') וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי גְדֵעוֹן, בֵּי אֲדֹנָי וַיֵּשׁ הַשָּׁם עִמָּנוּ, וְלָמָּה מִצְאָתָנוּ כָּל זֹאת, וְאֵיךְ כָּל נַפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר סִפְרוּ לָנוּ אֲבוֹתֵינוּ לֵאמֹר, הֲלֹא מִמִּצְרַיִם הֵעֲלָנוּ הַשָּׁם, וְעַתָּה נִטְשָׁנוּ הַשָּׁם וַיִּתְּנֵנוּ בְּכַף מִדְּיָן.

מוטל עלינו להתבונן. דבר זה צריך תלמוד.

מה טען המלאך, שכך ענה לו גדעון?

השואה האיומה. שואת גרמניה, אשר הרגה רצחה ואיבדה שליש מהעם היהודי, לפני כשישים שנה. כשש מיליון נפש הושמדו בשואה. והיכן היה האלוקים, בזמן שהגרמנים טבחו ביהודים?

לפני כשלושים שנה, עדיין חיו עמנו הרבה מניצולי השואה, ששאלה זו ריחפה תדיר על שפתותיהם. אז בשנות השבעים אירע המעשה דלקמן, מעשה המזכיר מאד, את הדיון שהתנהל בין גדעון למלאך.

ביום הזכרון לשואה ולגבורה (שמשום מה הוקבע בכ"ח בניסן), בצפירת הזכרון (שמשום מה קבעו קברניטי המדינה דאז, לזכור את קדושי השואה באמצעות עמידת דום בצפירה, דבר שהיה נהוג למרבה הקלס, בצבא האוסטרי), נעמד דום אחד הרבנים החשובים בירושלים, באחד הרחובות המרכזיים, כדי שלא להתראות כמי שאינו מכבד את החוק.

מיד בתום הצפירה התפרץ כלפיו זקן אחד, ותוך כדי שהוא חושף את זרועו ועליה המספר המקועקע, צעק אליו והתריס. היכן היה האלוקים בשואה?!

הרב לא איבד את עשתונותיו, וענה לו ברוגע. וכי רק בשואה היה רצח עם? הלא כל העולם מלא מזה, באירופה כמו באפריקה, כל יום שומעים על זוועות חדשות גם ישנות. באוגנדה, ג'נוסייד. בבוסניה. ג'נוסייד. ההיסטוריה גם היא, מלאה בסיפורי טבח, ומדוע תתמה רק על שואת יהודי אירופה?!

הזקן, היה מוכה תימהון מתגובתו הבוטה של הרב. הזקן, עמד המום מהזלזול שהפגין הרב, לכאורה, בייחודיותה של השואה. האיש כעס, זעם וצעק.

מדוע? אבהיר לך. ההבדל זועק מעצמו.

רק בשואה, בגרמניה בלבד, מצאנו רצח עם לשם השמדה. בשאר המקומות זו מלחמה על אדמה ועל שלטון. באירופה היהודים לא ביקשו שלטון ושררה. הגרמנים ביקשו להם השמדה לשמה.

כאן סיים הרב את הויכוח.

הרי לך. הלא אף אתה מודה שהשואה ייחודית. אף אתה מודה שהדבר אינו טבעי. אם אין זה מקרה, כשאר מקרי הטבח בכל העולם, הכרח הוא, שאלוקים עשה זאת. הנה ראית במו עיניך את הא-לוקים, בשואה.

ומה שייך סיפור זה לעניננו? מה פשר טענת המלאך, ומה ענהו גדעון?

זהו סגנון הויכוח שהתנהל בין המלאך לגדעון. כך אומר המלאך לגדעון, השם עֲמֹד גָּבוֹר הַחַיִּל. גבור חיל הנך, במסרך נפשך לכבד את אביך. והשם עמך, גם כאן בגת, בשעת חביטת החטים להניס מפני מדין, השם עמך.

גדעון מוחה על דברי המלאך. וַיֹּאמֶר אֵלָיו גְּדֵעוֹן, בִּי אֲדֹנָי, וַיֵּשׁ הַשֵּׁם עֲמֹנוּ, וְלָמָּה מְצַאֲתֵנוּ כָּל זֹאת? אם אכן השם עמנו, ואין זה מקרה, לא היינו נמסרים בידי מדין. וַאֲיֵה כָּל נַפְלְאֹתָיו אֲשֶׁר סָפְרוּ לָנוּ אֲבוֹתֵינוּ לְאָמֹר?

פסח היה, ואמר גדעון למלאך, אמש הקרני אבי את ההלל, בסיפור יציאת מצרים. ובמצרים היו נפלאות. הלא מְמַצְרִים הֶעֱלָנוּ הַשֵּׁם, וְעַתָּה נִטְשָׁנוּ הַשֵּׁם, וַיִּתְּנֵנוּ בְּכַף מִדִּין.

זאת היתה כוונת המלאך⁴. לזאת התכוון כשאמר השם עמך.

משום שאין זה מובן. דוקא מפני שלא יתכן שעם של שבטים נודדים, יפיל חיתתו, ישחית וידלדל עם חזק כישראל. זו ההוכחה שהשם עמך גם כאן. זו הראיה הגדולה, על נוכחות ההשגחה גם כאשר ישראל יורדים ממדרגתם. גם כאשר נמסרים ישראל ביד האומות, זהו מנפלאות תמים דעים.

אולם גדעון טען, הרי אף במצרים עבדו ישראל עבודה זרה, ובכל זאת גאלם השם. וכשם שעשה להם נפלאות חינם, מבקש אני כי גם לנו יעשה השם נפלאות חינם. הבה ונראה את יד השם בחסדיו עמנו, ולא נראה את יד שבטו.

(יד) וַיִּפֶן אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם - נִיתְנָה נְבוּאָה לְגַדְעוֹן - וַיֹּאמֶר, לֵךְ בְּכַחַךְ זֶה - שְׁלִימַדַּת סַנְגוּרִיָּה עַל בְּנֵי - וְהוֹשַׁעְתָּ אֶת יִשְׂרָאֵל מִכַּף מֶדִּיַן הֲלֹא שְׁלַחְתִּיךָ.

(טו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי - גַדְעוֹן שׁוֹאֵל אֶת הַבּוֹרָא בְּמִרְאֵה הַנְּבוּאָה - בִּי אֲדֹנָי בְּמָה אוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל הֲיֵה אֵלַי - הַאֵלֶּךְ שְׁאֵנִי נִמְנָה עֲלִי⁵ - הֲדַל בְּמִנְשָׁה וְאֶנְכִי הִצַּעִיר בְּבֵית אָבִי - אִין בִּי כוֹחוֹת אֵלֹהִים שְׁאֵמַרְתָּ לִּי, לֵךְ בְּכוֹחְךָ זֶה, שְׁהָרִי לֹא יִשְׁמְעוּ אֵלַי. (טז) וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם - לֹא כִפִּי שְׂאֵתָה חוֹשֵׁב שֶׁהַתְּשׁוּעָה תִּהְיֶה בְּרוּב עִם, כִּי שִׁקֵּר הַסּוֹס לַתְּשׁוּעָה, וּבְרוּב חִילוֹ לֹא יִמְלֹט. לֹא תִהְיֶה הַתְּשׁוּעָה בְּדֶרֶךְ טִבְעִית אֲלֵא בְּדֶרֶךְ נִיסִית. הֲלוֹא כֵךְ בִּקְשַׁת וְאֵמַרְתָּ, וְאַיֶּה כָּל נִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר סָפְרוּ לָנוּ אֲבוֹתֵינוּ לֵאמֹר. הַהֲצֵלָה תִּהְיֶה נִיסִית שְׁהָרִי - בִּי אֲהִיָּה עִמָּךְ - וּמִמִּילָא - וְהִבִּיתָ אֶת מֶדִּיַן בְּאִישׁ אֶחָד - כְּאִילוֹ הָיוּ אִישׁ אֶחָד.

(יז) - מִמְדַּרְגּוֹת הַנְּבוּאָה, לְהַנְבֵּא עַל יַדֵּי מִלְאָךְ. גַּם כֹּאן אֲצַל גַּדְעוֹן בְּתַחִילָה דָּבַר עִמּוֹ מִלְאָךְ, וּמִיָּד דָּבַר עִמּוֹ הַשָּׁמַיִם. אֲמַנְסָם גַּדְעוֹן לֹא זָכָה לְנְבוּאָה עַד עֵתָה, עַל כֵּן חָשַׁב שֶׁהַדּוּבֵר אֵלָיו בְּתַחִילָה, הוּא נְבִיא הַשָּׁמַיִם. לִכֵּן - (יח) וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי אִם נָא מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְעָשִׂיתָ לִּי אוֹת - הַמִּלְאָךְ, וּבִמְחֻשְׁבַּתוֹ זֶה נְבִיא הַשָּׁמַיִם, תֵּן לִי סִימָן שֶׁלֹּא הִיתָה זֹאת נְבוּאָה, אֲלֵא שְׂאֵתָה - מְדַבֵּר עִמִּי.

⁴ כמו בכל כתיבי הקודש, כל מאמר מדברי הנביא, נאמר ברוח הקודש, וטמונים בו רבדים על גבי רבדים, ועומק לפנים מעומק. ורק המעיין, המתיגע להבינם על בורים, ימצא ויראה נפלאות.

⁵ מאז השיא יתרו עצה למשה חלקו את העם לשרי אלפים ושרי מאות.

כיצד יהא האות הזה? מהו הסימן אותו ביקש גדעון, לדעת אם זה מלאך או נביא?

(יח) אֵל נָא תִמַּשׁ מִזֶּה עַד בָּאֵי אֵלַיךָ וְהִצַּאתִי אֶת מַנְחָתִי וְהִנַּחְתִּי לְפָנֶיךָ - ואם הנו נביא הרי שיוכל לאכול את המנחה. אולם אם הנו מלאך לא יאכל את המנחה ואף לא יקבלנה, שהרי אסור להקריב ולהעלות קרבנות ומנחה למלאכים, כי אם להשם לבדו.

הסכים המלאך לסימן זה - וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֲשֵׁב עַד שׁוֹבֶךָ. (יט) וְגִדְעוֹן בָּא וַיַּעַשׂ גְּדֵי עֵזִים וַאֲיִפַת קִמַח מִצוֹת הַבֶּשֶׂר שָׁם בְּסֵל וְהִמְרַק שָׁם בְּפִרְוֹר וַיִּצַּא אֵלָיו אֵל תַּחַת הָאֱלֹהִים - המקום בו נגלה אליו - וַיֹּאמֶר אֵלָיו מִלֵּאךְ הָאֱלֹהִים קַח אֶת הַבֶּשֶׂר וְאֶת הַמִּצּוֹת וְהִנַּח אֵל הַסֵּלַע הַלְזוּ וְאֶת הַמְרַק שְׁפוּךְ - על הסלע - וַיַּעַשׂ בֵּן. (כא) וַיִּשְׁלַח מִלֵּאךְ הַשֵּׁם אֶת קִצְהָ הַמִּשְׁעָנָה אֲשֶׁר בִּידוֹ וַיַּגַּע בְּבֶשֶׂר וּבַמִּצּוֹת וַתַּעַל הָאֵשׁ מִן הַצּוּר וַתֹּאכַל אֶת הַבֶּשֶׂר וְאֶת הַמִּצּוֹת וּמִלֵּאךְ הַשֵּׁם הִלֵּךְ מֵעֵינָיו.

(כב) וַיֵּרָא גִדְעוֹן בִּי מִלֵּאךְ הַשֵּׁם הוּא - ברגע ההסתלקות הבין גדעון כי הוא מלאך השם צבא-ות - וַיֹּאמֶר גִּדְעוֹן אֵהָה הַשֵּׁם א-לוקים - לשון של פחד וצער - בִּי עַל כֵּן רָאִיתִי מִלֵּאךְ הַשֵּׁם פָּנִים אֵל פָּנִים - פחד גדעון, שהלא נאמר על בורא העולם, כִּי לֹא יִרְאֵנִי הָאָדָם וְחִי. ופירושו, שהאדם שהנו מלובש בגשם, בגוף חמרי, אינו יכול לראות את הקב"ה שהוא כולו רוחניות. לבד מרגע המיתה, שהיא התפשטות הגשמיות, אז רואה האדם את בוראו. חשב גדעון שגם על המלאך נאמר דין זה. אמנם המלאך שנגלה אליו התלבש בלבוש גשמי, אך ברגע עליתו השמימה פשט את מלבושו ואז ראה אותו גדעון ברגע שהלך מעיניו. חשש גדעון שהנו עומד למות, ועל כן יכל לראות את המלאך.

(כג) וַיֹּאמֶר לוֹ הַשֵּׁם - לא כמחשבתך שהנך עומד למות, אלא - שְׁלוֹם לָךְ - ושלום הוא היפך מן המוות. המוות הוא הפירוד, התפרדות הרוח מן הגוף. המוות הוא הרגע בו כבר אין הנשמה העליונה יכולה לשכון בתוך הגוף החומרי, כבר אין מסוגלים שני הפכים אלו להיות יחדיו. שלום הוא השלמות, ההשלמה. הנשמה משלימה את הגוף ומחיה אותו, והגוף משרת את הנשמה, ואינו מעכב על ידה לעשות רצון יוצרה. וכך אמר לו הקב"ה שְׁלוֹם לָךְ - אֵל תִּירָא לֹא תָמוּת - כיון שאין דין המלאך כדין הבורא בכבודו ובעצמו.

(כד) וַיִּבֶן שָׁם גִּדְעוֹן מִזְבֵּחַ לַהֵשֶׁם - מזבח לזכרון על ראית המלאך. מזבח לזכרון על הבטחת השם - וַיִּקְרָא לוֹ הַשֵּׁם שְׁלוֹם - ורמז גדעון לעצמו, כי על אף שאמר לו השם שְׁלוֹם לָךְ, הרי שהשלמות האמיתית היא רק הדביקות בו יתברך, ועל כן קרא למזבח, השם שְׁלוֹם - עַד הַיּוֹם הַזֶּה עוֹדְנוּ בְּעִפְרַת אֲבֵי הָעוֹרִי.

מה מוטל על גדעון לעשותו, כדי להושיע את ישראל מיד מדין?

(כה) וַיְהִי בַלִּילָהּ הַהוּא - תיכף אחר ראיית המלאך, ואחר צווי הנבואה, לָךְ בְּכַחֲךָ זֶה וְהוֹשַׁעְתָּ אֶת יִשְׂרָאֵל - וַיֹּאמֶר לוֹ הַשֵּׁם - כדי להושיע את ישראל, יש לתקן את חטאי העם. ועל כן - קח את פֶּר הַשּׁוֹר אֲשֶׁר לְאָבִיךָ - לקרבן - וּפֶר הַשְּׁנֵי שְׁבַע שָׁנִים - הפר שהתפטם שבע שנים, מאז שניתנו ישראל תחת ממשלת מדין, נדרו להקריב לבעל את הפר הזה כשיושעו - וְהִרְסָתָ אֶת מִזְבַּח הַבַּעַל אֲשֶׁר לְאָבִיךָ, וְאֶת הָאֲשֵׁרָה אֲשֶׁר עָלָיו - האיילן של עבודת הבעל - תִּכְרֹת.

(כו) וּבְנִיתָ מִזְבֵּחַ לַהֵשֶׁם אֱלֹהֶיךָ עַל רֹאשׁ הַמַּעֲוֹז הַזֶּה בְּמַעְרְכָה - על המזבח (מעוֹז) הזה שבנית לזכרון, תבנה מזבח נוסף (מזבח ע"ג מזבח), - וְלָקַחְתָּ אֶת הַפֶּר הַשְּׁנֵי וְהִעַלְתָּ עֹלָה בְּעֵצֵי הָאֲשֵׁרָה אֲשֶׁר תִּכְרֹת.⁶

(כז) וַיִּקַּח גַּדְעוֹן עֲשָׂרָה אַנְשִׁים מֵעַבְדָיו - לעומת חילול השם הגדול, שנדרו ישראל נדר לבעל, נגד העלבון הנורא, כשפטמו לו שור במשך שבע שנים, מול כל זה, יש לקדש את שמו הגדול של הבורא ברוך הוא. כשם שחילול השם הוא בעשרה, כך קידוש השם בעשרה, וכן אין דבר שבקדושה פחות מעשרה. לפיכך לקח גדעון עֲשָׂרָה אַנְשִׁים מֵעַבְדָיו - וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהֵי הַשֵּׁם וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָרָא אֶת בֵּית אָבִיו וְאֶת אֲנָשֵׁי הָעִיר מַעֲשׂוֹת יוֹמָם - ופחד שלא יסכימו עם מעשיו, ויתנגדו לפעולותיו, התחכם להראותם דבר גמור. האמין גדעון כי לאחר מעשה, יעלה בידו לשכנעם לסור מטעותם, על כן - וַיַּעַשׂ לְיָלָהּ.

(כח) וַיִּשְׁפִּימוּ אַנְשֵׁי הָעִיר בַּבֶּקֶר וְהִנֵּה נִתָּן מִזְבַּח הַבַּעַל - החשש ממנו חרד גדעון, התממש - וַיִּשְׁפִּימוּ אַנְשֵׁי הָעִיר בַּבֶּקֶר וְהִנֵּה נִתָּן מִזְבַּח הַבַּעַל - אמנם נאמר לגדעון בנבואה, להרוס את מזבח הבעל, לפרקו ולבנות ממנו מזבח חדש, כפי שאכן עשה. אולם אנשי העיר לא הבינו כי נבנה כאן מזבח על גבי מזבח, ולא ראו את מזבח הבעל, חשבו כי נתצו לשברים קטנים את המזבח, וזה מה שראו כי נִתָּן מִזְבַּח הַבַּעַל - וְהָאֲשֵׁרָה אֲשֶׁר עָלָיו כָּרְתָהּ, וְאֶת הַפֶּר הַשְּׁנֵי - שהוא היה חשוב להם, כיון שסברו שבזכות נדרם יצילם הבעל, ויביא להם מזל טוב - הִעֲלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ הַבְּנוּי.

⁶ ואמרו חז"ל כי שבעה דברים הותרו באותו הלילה. וכך אמר ר' אבא בר כהנא, ז' עבירות עבר גדעון באותה שעה שהקריב, שהיה זר ובן כומרים, והקריב בלילה, ומעצי אשרה, ושור מוקצה לעבודת כוכבים, ושור נעבד, ובאיסור במה שהרי המשכן היה בשילה. (במדבר רבה, פרשה יד ד"ה א ביום השביעי).

וכך כותב הרמב"ם, ב פרק ט' מהלכות יסודי התורה, הלכה ד'. "וכן אם עקר הנביא דבר מדברים שלמדנו מפי השמועה, וכו', הרי זה נביא השקר ויחנק. אבל לפי שעה, שומעין לו בכל. במה דברים אמורים, בשאר מצוות, אבל (לעבוד) בעבודת כוכבים אין שומעין לו, ואפילו לפי שעה".

וכאן לא היה לעבודת כוכבים, אלא לשם השם, ולפי שעה, (באופן חד פעמי), לכם הותר לו, כיון שהיה בנבואה.

(כט) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ מִי עָשָׂה הַדָּבָר הַזֶּה, וַיִּדְרָשׁוּ וַיִּבְקְשׁוּ - (וכפי הנראה, לאחר הכחשות כולם לא נותר אלא להכריז) - וַיֹּאמְרוּ גְדַעוֹן בֶּן יוֹאֵשׁ עָשָׂה הַדָּבָר הַזֶּה. (ל) וַיֹּאמְרוּ אַנְשֵׁי הָעִיר אֶל יוֹאֵשׁ הוֹצֵא אֶת בְּנֶךָ וַיָּמַת - שהרי הוא מזיק לכולנו ורודף אותנו - כִּי נָתַן אֶת מִזְבַּח הַבַּעַל וְכִי כָרַת הָאֲשֵׁרָה אֲשֶׁר עָלָיו.

(לא) וַיֹּאמֶר יוֹאֵשׁ לְכָל אֲשֶׁר עָמְדוּ עָלָיו - יוֹאֵשׁ מִבֵּין אֶת הָעֵנִיךְ, מִסִּיק אֶת הַמַּסְקֵנוֹת, וְשָׁב מִיָּד לְבוֹרְאוֹ. יוֹאֵשׁ שֶׁהִיָּה כּוֹמֵר לְבַעַל, מֵתַחִיל לְלַגֵּל עַל בְּנֵי עִירוֹ. בְּנֵי עִירוֹ שֶׁל יוֹאֵשׁ עֲדִיין לֹא הִבִּינוּ שֶׁהַבַּעַל אֵין לוֹ כּוֹחוֹת עֲצֵמִיִּים, וְאִפִּילוֹ עַל עֲצָמוֹ אֵינוֹ יִכּוֹל לְהַגֵּן. עַל כֵּן אֹמֵר לָהֶם יוֹאֵשׁ - הַאֲתֶם תִּרְיָבוֹן לְבַעַל אִם אַתֶּם תּוֹשִׁיעוֹן אוֹתוֹ - מִדּוֹעַ אֲתֶם דּוֹאגִים לְכַבּוֹדוֹ בַּעֲדוֹ הוּא עֲצָמוֹ אֵינוֹ עוֹשֶׂה מֵאוֹמָה?! הִבֵּה נִיתֵן לוֹ לְנִקּוֹם אֶת נִקְמַתּוֹ - אֲשֶׁר יִרְיָב לוֹ יוֹמַת עַד הַבִּקֵּר אִם אֱלֹהִים הוּא יִרְבֵּ לּוֹ כִּי נָתַן אֶת מִזְבְּחוֹ.

(לב) וַיִּקְרָא לוֹ בַּיּוֹם הַהוּא יִרְבַּעַל לְאֹמֵר יִרְבֵּ בּוֹ הַבַּעַל כִּי נָתַן אֶת מִזְבְּחוֹ - וַיֵּשׁ לָשֵׁם זֶה שְׁתֵּי מִשְׁמַעוּיּוֹת. הָאֶחָת. כִּפִּי שְׁבִיקֵשׁ יוֹאֵשׁ לְקִרְוֵא לוֹ, מִלְשׁוֹן יִרְבֵּ בּוֹ הַבַּעַל, וְקִרְוֵא לוֹ כִּדְּכִי לְדַחוֹתֶם מֵעַלְיוֹ. וְהַשְּׁנִי. מִלְשׁוֹן שֶׁהוּא רַב בְּבַעַל, רַב עִם הַבַּעַל.

עִם יִשְׂרָאֵל חוֹזֵר לְבוֹרְאוֹ. הַמַּעֲטִים שֶׁעֲבָדוּ לְבַעַל, הִבִּינוּ אֶת אִפְסוֹתוֹ. הָעוֹבְדִים הַמַּעֲטִים שָׁבוּ מִטְעוֹתֶם, וְאִף אֵינֶם עוֹשִׂים מֵאוֹמָה לְגַדְעוֹן, שְׁנַתֵּךְ אֶת מִזְבְּחוֹ, וְהַעֲלֵה אֶת פְּרוֹ עַל מִזְבַּח הַשֵּׁם. כַּעַת אִפְשָׁר לְהוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל.

במהברות

סיכום:

הקב"ה מוסר את ישראל ביד מדין, מפני שהרעו מעשיהם והחלו לעבוד עבודה זרה. ואף שולח נביא להוכיחם, ולאמר להם כי מפני רוע מעלליהם נמסרו ביד מדין, וכי אין זה מקרה, המאורעות אשר תכפו עליהם.

אחר שהבינו ישראל כי מפני רעתם באה עליהם הצרה, ומסוגלים הם לחזור בתשובה, מתגלה מלאך השם לגדעון, לשלחו להושיע את ישראל. ואז מצווה השם את גדעון ואומר לו "לך בכוחך זה והושעת את ישראל".

גדעון מבקש אות וסימן כי מלאך השם הוא, ולא נביא כפי שסבר בתחילה. ואכן, כאשר מגיש הוא את המנחה למלאך, עלתה אש ואכלה את המנחה, ומלאך השם הלך מעיניו. אז צעק גדעון להשם, כי פחד שימות בעקבות ראותו מלאך, ואמר לו השם שלום לך אל תירא, ולזכר זה, בנה מזבח וקרא לו "השם שלום".

אחר שנתמנה גדעון לשופט על ישראל, מצווהו השם לעשות מעשה שהוא היפך מעשיהם של ישראל. היפך מעשיהם של בני עירו, שהם אלו שעבדו לבעל, (שהרי לא מצינו שהלך להילחם בבעל בעוד מקומות, אלא זהו המקום היחיד). ומצווהו השם להרוס את מזבח הבעל, ולבנות מאבניו מזבח חדש ע"ג המזבח שבנה לזכרון. ועליו להקריב את הפר של אביו ואת הפר שהזמינו לבעל. וכך עשה.

כאשר התברר שגדעון עשה זאת, רצו להרגו, אולם אביו החל ללעוג למאמיני הבעל, באמרו, אם אלוהים הוא, ירב לו. ועל כן נקרא שמו של גדעון, ירובעל.

שאלות חזרה:

1. איזו פורענות באה על ישראל בעקבות חטאיהם? והיכן רמוזה פורענות זו בתורה?
2. מהם. המנהרות, המערות והמצדות? ומדוע עשו אותם?
3. "ויהי כי זעקו ישראל להשם על אודות מדין". מדוע אם כן לא נשלח שופט להושיעם, אלא נביא להוכיחם?
4. מה עשה גדעון בגת? מדעו דווקא שם? ומפני מה לא עשה זאת יואש?
5. בארי את דו השיח שהתנהל בין המלאך וגדעון!
6. בארי את דברי השם לגדעון "כי אהיה עמך, והכית את מדין כאיש אחד"!
7. כיצד ידע גדעון כי מלאך דיבר עמו?
8. מפני מה פחד גדעון שימות? ומה ענה לו השם?
9. מהו "פר השני שבע שנים"?
10. כמה אנשים לקח עמו גדעון בכדי להרוס את מזבח הבעל? ומדוע?

שאלת רשות:

כמה דברים עבר גדעון, בלילה בו הרס את מזבח הבעל? ומהם? ואיך הותר לו, לעבור על דברי תורה?

שאלת הכנה:

עייני היטב בסוף פרק ו' ובפרק ז', וכתבי, כמה אותות וסימנים קיבל גדעון על ההצלחה במלחמה? ומה הן?

תשובות:

1. מדין וצמלק וכל בני קדם, אלו אל הארץ לשחתה. ורמוז התורה, הפרשת והיה אם שמוז, "אוספת דגנך, תירושך ויצהרך", אולם אם לא תשמע, יאוספו זרים את תבואתך. וכן נכתב בפירוש בדברי התוכחה, "אם בחוקותי תמאסו, וברצתם לריק זרעכם ואכלוהו אויביכם".
2. מנהרות - הם אבוקות בראשי ההרים, לאותות מתי המדינים באים. מצרות - להתחבא בהם - מפני מדין. מצדות - מחסנים מבוזרים, להחביא בהם את התבואה מפני מדין.
3. כיון שזקן אל אודות מדין, צעקו מפני צרתם, ולא הכירו כי מפני חטאיכם באה זאת לכם, לכן נשלח נביא להוכיחם.
4. גדעון חבל חטים גת. וחבלט שם (במקום עשית היין), ולא בזרין, כי שם לא יחפשוהו מדין. ולא עשה זאת יואש, מפני שגדעון אומר לאביו, שאם יפשו מדין, יש לו יותר כח לברוח מפניהם, לכך הוא יחבוט.
5. ביאור טענות גדעון והמלאך בדיון שהיה ביניהם גת הוא כן: המלאך טען כי גם בתוך הצרה ניתן לראות את יד השם, שהרי אין זה טבעי שאומה חלשה כמדן תפיל אימתה על ישראל. ואילו גדעון טען לו, כי אילו היתה השגחת השם אליהם כשם שהיתה במצרים הרי היה מצילם, כפי שהצילם במצרים על אף שהיו עובדי אלילים.
6. דברי השם לגדעון באו לאחר שטען גדעון כי אין לו כוחות לעכב להשיג את ישראל, והראיה, שאלפו הקטן באלפי מנשה, והוא הציר הבית אביו. אל כן אומר לו היית, הרי אפיה עמך, והכית את מדין כאילו היו איש אחד, והתשועה תהיה ניסית, אל כן אין ממש בטענתך, כי אתה קטן.
7. גדעון ידע כי מלאך דיבר עמו, כיון שהשיג לו מנחה ולא אכלה.
8. גדעון פחד שימות, מפני שראה מלאך, וחשה, שגם אל מלאך נאמר כי לא יראני האדם וחי, כיון שהמלאך הוא רוחני והאדם שהוא גשמי יראנו רק בזמן מיתתו. לכן פחד שהוא ימות. וזנה היית, כי לא ימות כיון שפסוק זה נאמר רק אל הבורא יתברך.
9. הפר שהתפטר לעבודת הבעל המשך שבע שנים.
10. גדעון לקח איתו עשרה אנשים, כדי שיהיה קידוש השם בעשרה, נגד חילול השם. וכן אין דבר שהקדושה פחות מעשר.

רשות. שבעה דברים הותרו באותו הלימה, ואילו הם:

- i גזען היה זר - ולזר אסור להקריב להשם.
- ii היה בן כמרים, כלומר הקדישוהו לעבודת ההצל - ואסור לו להקריב אפי' אם היה כהן.
- iii הקריב הלימה - אלימה לאו זמן הקרבה הוא, שהרי כתוב "ביום הקריבו".
- iv הקריב מצצי אשירה - וצצי אשירה, הם צצים שנצמדו אבודה זרה, ואסורים בהנאה.
- v הקריב שור מוקצה לע"ז - ומוקצה פסול להקרבה, כמו שרש"י לומר מהפסוק הראשון בויקרא.
- vi הקריב שור הנצמד - היה צד איסור על שור זה, שאף אבדוהו בעבודה זרה.
- vii הקריב בחוץ - ואסור להקריב קרבן מחוץ למשכן, כאשר המשכן נמצא המקום קבוע (בשילה).
והותר לו לעבור על שבעה אבירות אלו, כיון שהיה על פי השם. ונביא יכול להורות לעבור אחת מהמצוות לפי שעה, פרט לעבודת כוכבים.

הכנה. גזען קיבל שלש סימנים על ההצנחה במלחמה, ואלו הם:

- i על כל הארץ חורה, ועל גינת הצמר טל.
- ii על כל הארץ טל, ועל גינת הצמר חורה.
- iii החלוט של חיילי מדין, צליט לחם שעורים וכו', ופתונו.